

Adamlaryň arasynda deňlik: Eýse deňlik näme?

Category: Kitapcy, Publisistika

написано kitapcy | 26 январа, 2025

Adamlaryň arasynda deňlik: Eýse deňlik näme? ADAMLARYŇ
ARASYNDA DEŇLIK: EÝSE DEŇLIK NÄME?

Bu makalamy raýatlaryň arasynda deňlige we aýal-erkek deňligine garşy çykýanlara ýüzlenip ýazýaryn. Maksadym çekişmäniň temasyňy aýdyňlaşdyrmak hem-de şu boýunça soraglary düşündirmek.

Meniň pikirimçe käbirleri hökman bir gün şu soragyň üstünden barýandyrlar:

– Garşy çykýan deňligimiz nämäni öňe sürýär?

Professor Amartýa Seniň 1979-njy ýylyň maý aýynda ABŞ-daky Stanford uniwersitetinde geçirilen seminarda eden çykyşynyň sözbaşysy «Haýsy meselede deňlik?».

Amartiýa Sen adalat düşünjesiniň beýik teoretiki mysalyndan

aňsatlyk bilen hökümet syýasatynyň çäGINE girip biljek ykdysady we üleşdiriji gurluşa öwrülmegine goşant goşan hindistanly ykdysatçy, filosof.

Amartiýa Sen Jon Rawlsyň başyny çekýän deňlikçi gatlagynyň içinde kategoriýalandyrylýar. Emma Rawlsyň deňlik meselesine degişli kesgitlemesine, ýagny «Syýasy jemgyýet nähili adalata gönükdirýär?» diýen soraga beren jogabyna garşy çykypdyr.

Rawls «birinji derejeli çeşmeleriň deň üleşige» üns beripdi.

Bularam şudy:

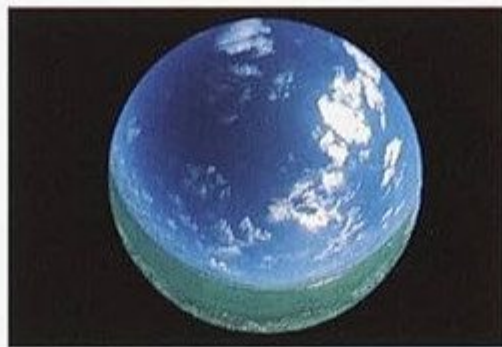
«Adam hukuklary» şygarynyň astynda ýer alan hak-hukuklar we azatlyklar.

Hereket azatlygy we kär saýlap almakdaky erkinlik hem-de bu ikisiniň arasyndaky halkyň ygtyýarlygy.

Girdeji we baýlyk emele getirmek.

Sosial edara-kärhanalaryň, döwlet edaralarynyň adamlara özlerinden arkaýyn bolmagyny, özlerine ynanmagyny, işleýän ýerine buýsanmagyny we ýaşaaýyş-durmuşlaryny üýtgetmekde höwesjeň bolmaklaryny üpjün etjek formada hormat goýmaga borçlanmagy.

DEVELOPMENT AS FREEDOM

AMARTYA SEN

WINNER OF THE NOBEL PRIZE IN ECONOMICS

"Fascinating. . . . The overall argument [is] eloquent and probing."
—*The New York Times*

Rawls sosial sistemanyň ähli raýatlaryň ýokarda sanan birinji

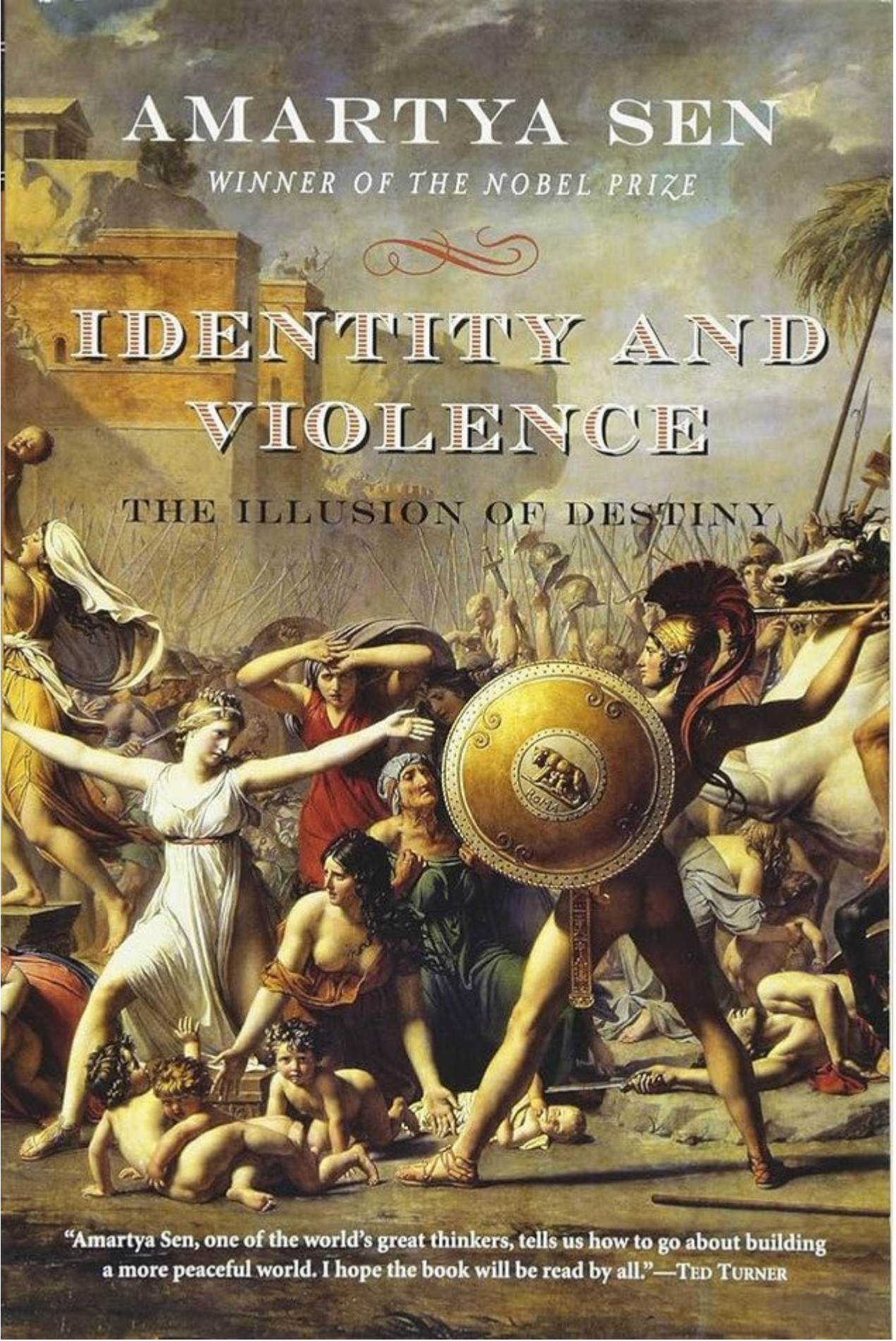
derejeli çeşmelerden deň peýdalanyň bilmegini ýola goýan guramaçylykly sferany üpjün etme borjuna baglydygyny aýdýar. Amartiýa Sen bolsa şeýle diýýär:

«Aýdylýan çeşmeleri makul derejelerde üpjün etmek, maddy, kanuny we syýasy taýdan agyr ýükdür. Döwlet bu ýüki diňe jemgyýetiň doly we hakyky ýardamy bilen göterip bilýär. Munuň özi öňünden ýardam berip biljek ýagdaýda bolmagyny talap edýär».

Ýokarda agzalan birinji derejeli çeşmeleriň deň üleşigi üçin kanuny esasyň öňdenem bardygyny görkezýän hakyky synaglarymyz bar. Emma mundan diňe az sanly topar peýdalanyň bildi, sebäbi yzda galanlar sowatsyzdy. Ýa-da umumy ykdysady aýlanşyk bilen baglanyşykly dälidi. Resmi dolandyryşda täsirli formada wekilçilik edilmeýärdi. Özünü jemgyýetçilik ulgamyndaky mümkinçiliklerden mahrum eden medeni ýa-da syýasy päsgelçiliklerden ejir çekýärdi. Şunuň ýaly birnäçe sebäpden ötri yza galanlar birinji derejeli çeşmelerden peýdalanyň bilmedi.

Rawlsyň pikiri utgaşykly kanuny we ykdysady sistemanyň bolan senagat jemgyýetlerinde peýdaly bolup biler.

Ösýän jemgyýetlerde bolsa, şahslaryň we umuman alanda ýerli jemgyýetiň, yzagalak, hatda lagşan edaralarda işleýänem bolsalar-da, gündelik praktiki goşantlary bilen iş başyndaky sistemanyň düzeldilmegine gatnaşmagyny üpjün etmäge üns bermeli.

AMARTYA SEN

WINNER OF THE NOBEL PRIZE

IDENTITY AND VIOLENCE

THE ILLUSION OF DESTINY

"Amartya Sen, one of the world's great thinkers, tells us how to go about building a more peaceful world. I hope the book will be read by all."—TED TURNER

Amartiya Seniñ pikirçe deñligi durmuşa geçirmek, deñligi

sosial-syýasy sistemanyň düýp mazmuny hökmünde kabul etmäge iň köp mätäçligi bolan adamlaryň birinji derejede goşulan uzak wagtlaýyn bejergini talap edýär.

Bu adamlaryň gürrüňi gidýän müddete täsirli formada gatnaşyp bilmekleri üçin birinji derejeli gereklilik, sosial gatnaşyklar sistemasyny aýratynam halkdan gelen üýtgeşme girişmelerine açık ýagdaýa getirýär.

Şundan ugur alýan Amartiýa Sen halka durmuşyny gowulandyрма we milli ykdysady sazlaşyga baglama mümkinçiligini berjek esasy hyzmatlary üpjün etme tagallalaryna üns bermäge çagyrdy.

Şol hyzmatlaryň iň esasyлары: Bilim, saglygy goraýyş, maglumat çeşmeleri, maliýe kanallary, raýat-jemgyýetçilik guramalary.

Şular ýaly düşündirişlerden soň sözümiň başyna dolanyp, raýatlaryň arasynda deňlige ýa-da aýal-erkek deňligine garşy çykýanlara şu soragy beresim gelýär:

Ýokarda aýdylan zat bilen döwlet duýgusy ýa-da Allanyň haky ýa bolmasa Şerigat bilen çapraz gelýän näme görýärsiňiz?

Munuň özi deňlige garşy çykýanlaryň öwrenişen we ilgezik zatlaryny gözden geçirip, giň pikir etmekleri üçin edilen çagyryşdyr.

Belki-de, şeytseler, olar has owaldan basyrynyp ýatan käbir hususlara açık-aýdyň düşüňip bilerler.

Tewfik SEÝF,

Saud Arabystanly ýazyjy.

Çarşenbe, 11.03.2020 ý. Publisistika